

Л.М. Пискун

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА, ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇХ ДЕТИНІЗАЦІЇ

Стаття присвячена визначенню основних напрямків дослідження суб'єктів підприємництва їх кваліфікацій та стан розвитку в воєнний період з урахуванням передумови їх детинізації та детинізації економіки України в цілому. Акцентовано увагу про розбіжності кваліфікації суб'єктів підприємництва в законодавстві України. Описані основні критерії кваліфікації суб'єктів підприємництва. Проведено порівняльний аналіз кількості діючих підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства.

Ключові слова: *тіньова економіка, детинізація економіки, суб'єкти підприємництва, кваліфікація; статутний капітал, право власності.*

Постановка проблеми

Вчені активно досліджують причини виникнення та існування, поширення тіньової економіки ще з другої половини ХХ століття. Причиною такої активності являється негативний вплив на економічний розвиток держави в цілому, інвестиційний розвиток, рівень життя людей в цілому тощо. Передусім тінізація економіки збільшує підстави та розвиток корупції в державі в цілому.

З 2014 року наша країна існувала в умовах гібридної війни росії з Україною. Долаючи дану складну ситуацію, за період 2016-2019 роки ВВП України збільшився на 12%, завдяки професійним діям Уряду.

В подальшому 2021 – 2022 роки економіка країни долає негативні наслідки пандемії COVID-2019. Завдяки успішній політиці Кабінету Міністрів України держава закінчила 2021 рік з рекордним ВВП у 200 млрд. доларів США. Також, за занаданий складний період пандемії в Україну було залучено 6,7 млрд. доларів США прямих іноземних інвестицій, відбулося зростання експорту товарів та послуг на 34,7%, як наслідок відбулось реальне зростання середньої номінальної заробітної плати штатних працівників становило на 10,5%, реальні наявні доходи населення збільшились на 4,3%.

Внаслідок повномасштабної війни, нападу рф, економіка держави суттєво змінилась. Велика частина підприємств зупинило свою роботу (18,7%) або призупинило (28,1%), прямі втрати, в загальному, суб'єктів підприємницької діяльності, за попередніми даними оцінюються 83 млрд доларів США. Бізнес-активність зменшилась до мінімального, через блокаду портів (діючі

логістичні маршрути покривають 20% і менше експорту) зазнають обмеження експортери. Більше 10 мільйонів українців (приблизно 25% всього населення держави) були змушені покинути свої домівки, з них 7,5 мільйонів виїхали за кордон в безпечні місця. Як наслідок за найменшими підрахунками 3 мільйони працюючих українців втратили роботу, а ризикують залишитись без роботи майже 53% населення (за даними ООН). За приблизним підрахунком збільшення рівня безробіття більше ніж 30%. Також, за експертними оцінками півень оплати праці зменшився з 9 до 58% в різних сферах економічної активності, більш ніж в 3 мільярди гривень існує заборгованість по заробітній платі. Разом з тим видаткова частина бюджету зросла вдвічі на оборонний сектор, гуманітарну допомогу, підтримку суб'єктів підприємницької діяльності [1].

Частка тіньової економіки країни на теперішній час вища ніж в аналогічний минулий період та становить від 30% до 50% за різними підрахунками. При цьому тіньові операції мають прояв практично у всіх сферах діяльності, як наслідок відбувається суттєве ненадходження до бюджету коштів в військовий час в державі. В час відкритих бойових дій в державі, остаточні розрахунки втрат, котрі щодня змінюється, можливі й будуть після закінчення військових дій. За розрахунками Міністерства фінансів України втрати бюджету держави становлять близько 2 мільйонів доларів в день, а за умови розрахунку втрат на військові, соціальні витрати, на різні програми підтримки, втрати суб'єктів господарювання, економіки – 565 мільйонів доларів [2].

Негативним явищем в середині держави є стрімке збільшення сектора тіньової економіки.

Станом на сьогоднішній день, в Україні обсяги тіньової економіки перевищують допустимі межі. Визначено, що в країнах з найбільш розвинутою економікою сектор тіньової економіки займає від 8% до 15% ВВП, а в країнах з економікою, що розвивається: 32% - 55% ВВП відповідно. Наслідками таких негативних показників є значні неоправдані втрати бюджету держави, зменшення рівня національної та фінансової безпеки країни, диспропорцій а економіці та захисту громадян держави, а цілому захисту країни у тому числі її територіальної цілісності.

В офіційних джерелах зазначаються основні фактори системного характеру рівня тінізації економіки України: [3]:

- низька ефективність інституційної підтримки розвитку економіки;
- високий рівень монополізації внутрішнього ринку;
- несприятливі умови ведення бізнесу;
- високий рівень корупції;
- високий рівень порушень прав інтелектуальної власності.
- низька ефективність судової та правоохоронної системи;

Доцільно зауважити, що кожен із перелічених вище факторів, взаємопов'язаний з іншим (існують як система).

Разом з тим, у нашій країні не набуло належного поширення вивчення суб'єктів підприємництва, як передумову їх детінізації та в подальшому детінізації більшої частини економіки України, що й визначає актуальність даної публікації.

Метою статті

Мета цієї статті полягає у визначенні основних напрямків дослідження суб'єктів підприємництва в призмі їх подальшої детінізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

"Підприємництво", як поняття існує з XII ст. та визначається як "особистість, що управляє підприємством, веде його за власний рахунок, використовуючи різні фактори виробництва (природні ресурси, працю, капітал) з метою продажу продукції чи надання послуг", за словником Робера. Підприємцями зазначаються "...господарі, землероби, комерсанти, промисловці, в тому числі дрібні ремісники, власники торгових точок". При цьому, до ряду підприємців на той час не відносили осіб які отримувати за свою роботу заробітну плату, наприклад, чиновників, разного рану чиновників та інших. В XVIII ст. підприємців, як і сучасних почали ототожнювати з інтелігенцією, новаторством, винахідництвом. Дослідники

приділяють багато уваги вивченню розвитку підприємництва. Особливу увагу приділяють аналізу засад створення, подальшого розвитку, вивчення та принципів діяльності, аналізу чинників, котрі формують середовище підприємництва. В сучасному вигляді історія підприємництва починається з середніх віків. Того часу вважалися підприємцями купці, місіонери, ремісники тощо. З розвитком капіталізму збільшилась прагнення до отримання великих прибутків, багатств. Найчастіше за все власники заводів, фабрик самі працюють на них.

Відомі економісти XVIII—XIX ст. Д. Рікардо, А. Сміт та інші внесли значний внесок у дослідженні даного питання. А. Смітом досліджувалося у тому числі використання обігового і основного капіталу в сільському господарстві. Він вважав, що частина фермерського капіталу, що витрачається на сільськогосподарське обладнання, є основним капіталом, а інша частина, на зарплату і утримання робітників та інших факторів виробництва — обіговий капітал. При цьому, підприємець отримує прибуток з основного капіталу котрий залишається в його власності, а з обігового капіталу здійснюються необхідні розрахунки. Таким чином, основний капітал — це вартість знарядь, робочої худоби, а обіговий капітал витрати обслуговування засобів виробництва, придбання кормів, утримання працівників тощо. Дослідник наголошує, що джерело існування людини є праця. За рахунок підприємницької діяльності людина задовольняє свої потреби. А. Сміт вважав, що ринкові відносини не можливі без конкуренції та її розвитку, дану точку зору підтримував Д. Рікардо. Конкуренція визначає вартість товарів, котра повинна бути достатньою витрати на утримання факторів виробництва, заробітна плата працівників та інше були пропорційними до вартості витраченого капіталу. Разом з тим, Д. Рікардо визначає, що підприємець обирає собі таку діяльність яка йому найбільше до вподоби. Підприємець розміщує свій капітал оптимально задля отримання найвищого прибутку. За сприяння конкуренції та мінімізації державного контролю відбувається вільний розвиток торгівлі, що розширює можливості підприємницької діяльності. За результатами дослідження А. Маршалл констатує, що самостійність, свобода підприємництва, виробництва, самостійний вибір рішень, передбачення являються характерними рисами для промисловості та торгівлі. Також, А. Маршалл звертає увагу, що матеріальна винагорода за підприємницьку діяльність, отримати прибуток є бажанням підприємця. Дослідники того часу були зосереджені на дослідженні необхідності існування та розвиток вільного підприємництва. А. Маршалл

зазначає, що найбільшим стійким стимулом в підприємницькій діяльності є прибуток. Таких поглядів і дотримується Дж. М. Кейнс, але він приділяє велику увагу ролі грошей. Дж. М. Кейнс розглядає підприємця як особу, що бажає отримати прибуток у грошовій формі. Підприємницький прибуток, є показником переваги підприємництва над спекуляцією і максимізується ним. Дж. М. Кейнс своєю теорією повністю змінив постулати економічної теорії. Він наголосив на ролі прибутку в підприємницькій діяльності. Великий внесок відносно ролі підприємництва відіграють погляди видатного дослідника і економіста Й. Шумпетера. Доцільно звернути увагу, що на його вченні започатковані сучасні погляди щодо підприємництва, що визнають фактор новизни, новаторства. Праці відомих економістів-дослідників таких, як А. Хоскінг присвячені розвитку підприємництва. А. Хоскінг формулює поняття "функції бізнесу", до яких належать: фінансовий облік, кадри, виробництво, маркетинг, матеріально-технічне забезпечення. Політична ситуація, економічні обставини; технологічне, правове, соціально-культурне, інституційне і фізичне або географічне середовище на думку, А. Хоскінга, входять до складових елементів підприємницької діяльності.

Р. Хізріч зазначає, що підприємництво — це процес створення нової вартості, а підприємець, на його думку, це — людина, що бере на себе фінансовий, психологічний та соціальний ризики та отримує відповідну винагороду та задоволення від досягнутого. Підсумовуючи вищезазначені, погляди відомих дослідників їх можна об'єднати наступним чином: теоретичні основи підприємницької діяльності характеризується як еволюційний процес, що відбувається поступово і цілеспрямовано.

Сучасні дослідники, також, розглядають підприємництво як динамічний, активний елемент бізнесу, що являє ініціативну, самостійну діяльність, яка здійснюється громадянами або об'єднаннями громадян на власний ризик і під майнову відповідальність, з метою виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та отримання прибутку[4].

На законодавчому рівні в Україні визначено підприємство, як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку та закріплено свобода підприємницької діяльності [5].

Отже, підприємство як суб'єкт господарювання здійснює незаборонені законом держави різні види господарської діяльності, з

правом самостійно розпоряджається випущеною продукцією, отриманими від її продажу виручкою і прибутком, що залишаються у нього. Для здійснення своєї діяльності підприємство формує майно, яке може належати йому на праві власності або повного господарського ведення.

Джерелом формування майна підприємства є грошові та матеріальні внески засновників; доходи, отримані від реалізації продукції та інших видів діяльності; доходи від продажу цінних паперів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; надходження від роздержавлення і приватизації власності, придбання майна інших підприємств і організацій; безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій та громадян; інші не заборонені законодавством джерела.

При цьому, джерела формування статутного капіталу підприємства залежать від організаційно-правової форми його утворення.

Однак, аналіз наукових публікацій виявив, що проблеми дослідження суб'єктів підприємництва, є актуальними і потребують більш ретельного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження

Класифікують групи підприємств за такими критеріями: балансова вартість активів; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); середня кількість працівників.

В Україні існують два види кваліфікації підприємств, а саме: відповідно до Господарського кодексу України [5] - критеріями кваліфікації є середня кількість працівників та річний дохід від будь-якої діяльності та Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [6] відповідно критеріями є балансова вартість активів, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), середня кількість працівників.

Таблиця 1

Види кваліфікації підприємств за Господарським кодексом України

Категорія підприємства	Середня кількість працівників, осіб	Річний дохід від будь-якої діяльності, млн євро
Мікропідприємства	до 10	до 2
Малі	10–50	2–10
Середні	50–250	10–50
Великі	понад 250	понад 50

*Сформовано за класифікацією ч.3 ст. 55 Господарського кодексу України [5].

Таблиця 2

Види кваліфікації підприємств за Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»

Категорія підприємства	Балансова вартість активів, євро*	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), євро*	Середня кількість працівників, осіб
Мікропідприємства	До 350 тис.	До 700 тис.	До 10
Малі	До 4 млн	До 8 млн	До 50
Серед	До 20 млн	До 40 млн	До 250
Великі	Понад 20 млн	Понад 40 млн	Понад 250

* Застосовується офіційний курс гривні до іноземної валюти (середній за період), розрахований на підставі курсів НБУ, які встановлювалися для євро протягом відповідного року.

* Сформовано за Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [6].

Отже, 1) мікропідприємства – це підприємства, що мають балансову вартість активів до 350 тис. євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до 700 тис. євро, загальний сукупний дохід до 2 млн. євро та з середньою кількістю працівників до 10; 2) малі – це підприємства, що мають балансову вартість активів до 4 млн. євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до 8 млн. євро, загальний сукупний дохід до 10 млн. євро та з середньою кількістю працівників до 50; 3) середні – це підприємства, що мають балансову вартість активів до 20 млн. євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до 40 млн. євро, загальний сукупний дохід до 50 млн. євро, середньою кількістю працівників до 250 та відповідно 4) великі: балансову вартість активів понад 20 млн. євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) понад 40 млн. євро,

загальний сукупний дохід понад 50 млн. євро, середньою кількістю працівників понад 250 осіб.

При визначенні того, до якої категорії підприємств належить те чи інше підприємство, доцільно використовувати показники річної фінансової звітності за минулий рік.

Для «переходу» до іншої категорії підприємство повинно щонайменше два роки не відповідати критеріям попередньої категорії.

У разі якщо підприємство підпадає за трьома категоріями в різні групи, вибирається середина [7].

Відповідно до статистичних даних Державної служби статистики України [8], що відображені на офіційному сайті Державної служби статистики України [8] в Україні відбувається збільшення реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності, у тому числі мікропідприємств.

Таблиця 3

Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2016–2021 роки

Роки	Усього, одиниць	З них великі підприємства/одиниць	З них середні підприємства/одиниць	З них малі підприємства/одиниць	з них мікропідприємства
2016	306369	383	14832	291154	247695
2017	338256	399	14937	322920	278102
2018	355877	446	16057	339374	292772
2019	380597	518	17751	362328	313380
2020	373822	512	17602	355708	307871
2021	370834	610	17502	352722	304650

*Сформовано за статистичними даними Державної служби статистики України [8].

Мікропідприємства являються невід'ємною частиною ринкової економіки, що сприяє вирішенню цілої низки соціальних, економічних, науково-технічних проблем суспільства.

В умовах війни мікропідприємства сприяють вирішенню проблем зайнятості населення, породжує конкуренцію та наповнює внутрішній ринок споживчими товарами та послугами.

Одним із найголовнішим напрямом економічних реформ в Україні є створення сприятливого середовища для формування та функціонування

мікропідприємств, котрі являються одним із дієвим засобом розв'язання першочергових соціально-економічних проблем.

Також, мікропідприємства в економіці держави виконують низку специфічних соціально-економічних функцій:

1. Активізують процесу демонополізації, також, стимулюванню розвитку економічної конкуренції, формуванню численних суб'єктів ринкового господарства, орієнтованих на попит, конкуренцію тощо.

2. Залучають до економічного обороту матеріальні, фінансові, людські, інформаційні та інші ресурси, котрі, як правило, «випадають» із поля зору середніх та великих суб'єктів господарювання.

3. Забезпечують еластичності структури ринку, врегулювання попиту, цін та пропозицій.

4. Знімають тягар великим підприємствам від виробництва нерентабельної для них дрібносерійної та штучної продукції.

Розвиток та функціонування мікропідприємств має низку переваг: забезпечення національного ринку товарами та послугами, які є необхідними безпосередньо споживачеві; сприяють впровадженню інновацій, новітніх технологій, зменшують рівень безробіття населення забезпечуючи робочими місцями та стимулюють споживання, зростання обсягів виробництва.

Головними перевагами розвитку мікропідприємств: по перше, мікропідприємства мають більший обсяг реалізації, ніж великі; по друге суми податків, які сплачують суб'єкти мікропідприємництва, більші та по третє мікропідприємства створюють значну кількість робочих місць порівняно з великим.

Також доцільно звернути увагу, що пандемія COVID-19 в подальшому війна (активні бойові дії практично по всі території держави) порушила макроекономічну стабільність та спричинила найгіршу рецесію за часи існування держави України.

Значна кількість підприємств різних секторів економіки зіткнулися з неможливістю здійснювати повноцінну господарську діяльність, як наслідок втратила доходи та опинилася на межі банкрутства і закриття.

Велика кількість суб'єктів підприємництва постали перед непростим вибором: збереження персоналу чи утримання бізнесу на плаву. Як правило, великі підприємства, досить швидко адаптуються до викликів економічних криз, з причини, що мають певний фінансовий резерв для запобігання швидкому банкрутству.

Водночас найбільш уразливими виявились суб'єкти малого підприємства та мікропідприємства, що не мали достатнього фінансового резерву.

Більшість суб'єктів малого підприємництва та мікропідприємства втратили до 75% прибутку.

Суб'єкти малого підприємництва та мікропідприємства докладають багато зусиль для адаптації до нової ситуації в економіці під час війни. Цьому сприяють як цілеспрямована державна допомога, так і власні зусилля суб'єктів підприємництва, їх здатність пристосовуватись до сьогодшніх умов. Впровадження вимушених обмежувальних заходів мають не тільки негативні наслідки для економіки, але й відкриває додаткові можливості. Насамперед, мова йде про реалізацію

нових можливостей в організації трудових відносин у зв'язку із введенням гнучкого режиму роботи та дистанційної (надомної) праці.

За даними Державної служби статистики України [8], 99% юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, зареєстрованих в Україні, належать до суб'єктів малого та середнього підприємництва. У секторі МСП (середні, малі та мікропідприємства) здійснюють комерційну діяльність понад 6,9 млн осіб, або близько 82% усіх зайнятих. На даний сектор також припадає 65% обсягу реалізації товарів, робіт та послуг.

Такі суб'єкти господарювання наразі представлені у всіх галузях економіки, за винятком добування нафти та газу, металевих руд та солі, а також деяких видів переробної промисловості (наприклад, виробництва ядерних матеріалів або військової техніки). На сьогоднішній день, мікропідприємства мають велику частку в гуртовій та роздрібній торгівлі, сільському господарстві, транспортних послугах тощо.

Найпоширеніша діяльність суб'єктів мікропідприємств в Україні: ІТ-послуги; обслуговування ПК і ноутбуків; мініхарчові заклади; стрітфуд у вигляді фургона (фудтрак); оренда суконь; мікропивоварня; організація навчання; випічка солодощів на замовлення; вииготовлення сиру; гелієві кульки для святкових заходів; клінінгові послуги; салон краси; виготовлення екокосметики; бізнес за франшизою; зелений туризм; ремонт автомобілів; прокат велотранспорту; послуги з пошиття одягу; бджільництво тощо.

За даними Державної служби статистики України [8] в 2020 році, інвестиції що вкладались в мікропідприємництва у тому числі становлять: сільське господарство-12%, гуртова та роздрібна торгівля — 8%; транспорт, складське господарство — 2%; інформація та телекомунікації — 2%; промисловість — 1%.

Найпривабливий напрямок для мікроінвестицій — ІТ-індустрія. Даний напрямок щороку додає 25% — 30% незмінно із 2017 року. За обсягом експорту ІТ-послуг Україна впевнено лідирує у Європі [9].

Тому, на нашу думку вкрай важливим у післявоєнний період відбудови держави України є роль підтримки суб'єктів підприємництва. Станом на сьогоднішній день розвиток підприємництва відбувається повільними темпами, що зумовлено відсутністю належної державної підтримки, непрогнозованою ситуацією в Україні, відсутності достатнього капіталу та державної підтримки, високими податками і зборами. Вирішення зазначених проблем потребує дослідження та здійснення низки заходів, у тому числі, надання консультації суб'єктам підприємництва щодо

модернізації виробництва, залучення безповоротної фінансової підтримки та технологій для відбудови та модернізації підприємств, надання доступних кредитів, локалізація виробництва обладнання в державі, підтримка експорту продукції, інвестиції в виробництво під час повоєнного відновлення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Суб'єкти підприємництва приймають самостійні рішення відносно своєї господарської діяльності, в тому числі, організації власного виробництва, можливої участі в інвестиційних проектах. Обсяг статутного капіталу, що наявний в їх розпорядженні, визначає ступінь економічної незалежності в прийнятті господарських та інвестиційних рішень, та впливає на обрання організаційних форм господарювання. Статутний капітал в економічній літературі розглядається як зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, що є внеском власників (учасників) до капіталу підприємства. Тобто статутний капітал відображає подвійність відносин власності і характеризує, з одного боку, фонд власних коштів підприємства як юридичної особи, а з іншого – фонд внесків учасників у майно підприємства. Економічний зміст статутного капіталу полягає в наділенні новоствореної юридичної особи основними та оборотними активами, котрі є необхідними для ведення підприємницької діяльності в процесі виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, продажу товарів тощо. З економічної точки зору, статутний капітал – це майно, економічні ресурси підприємства на момент його створення.

Основне значення статутного капіталу полягає в тому, що без нього неможливо розпочати підприємницьку діяльність, так як навіть найменше підприємство вимагає певних грошових витрат, щоб його зареєструвати, відкрити рахунок у банку, придбати необоротні і оборотні активи, найняти працівників тощо. Для таких первинних потреб суб'єктів господарювання необхідно авансувати кошти, що використовуються на різні фінансові витрати. Отже, відбувається інвестування капіталу у придбання майна.

Доцільно звернути увагу, що саме створення статутного капіталу та розмір його величини безпосередньо залежить від обрання суб'єктів підприємництва організаційних форм господарської діяльності. В даний час найпоширенішою організаційною формою в Україні є товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ). На кінець 2019 р. їх налічувалося понад 700 тис. одиниць, в той час як акціонерних товариств (АТ) – менше 15 тис. На кінець 2007 р. АТ було на рівні 32 тис., а ТОВ – 381 тис. одиниць. Таким чином, в Україні прослідковується прямо обернений процес, коли з 2008 р. кількість ТОВ збільшилася майже в 2 рази,

при тому, що кількість АТ – дзеркально зменшилась в 2 рази.

Така тенденція, на нашу думку, негативно позначається на рівні капіталізації економіки та провокує збільшення її тіньової складової. Даний висновок ґрунтується на тому, що чинним законодавством не передбачені вимоги щодо створення мінімального розміру статутного капіталу для ТОВ (розмір його може становити навіть 1 гривня).

З огляду на те, що в Україні переважна більшість підприємств здійснює свою діяльність у формі ТОВ (яких понад 700 тис.), можна зробити дійти до висновку, що підприємницьку діяльність можна вести без вкладення будь-якого капіталу, що з точки економічної теорії виглядає алогічним. Крім того, оскільки ТОВ зосереджені, в основному в посередницькій сфері та торгівлі, можна припустити, що вони провадять свій бізнес завдяки постійному підвищенню цін на споживчому ринку, що, в свою чергу, виглядає антисоціальним.

З огляду на те, що не передбачені правові вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу для ТОВ, реально не задіяними для контролю з боку інвесторів є норми частин 1, 2 ст. 12 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», де визначено, що розмір статутного капіталу товариства складається з номінальної вартості часток його учасників, виражених у національній валюті України. Розмір частки учасника товариства у статутному капіталі товариства може додатково визначатися у відсотках. Розмір частки учасника товариства у відсотках повинен відповідати співвідношенню номінальної вартості його частки та статутного капіталу товариства.

Доцільно зауважити, що на відміну від ТОВ, для АТ згідно частини 1 статті 14 Закону України «Про акціонерні товариства» існує норма щодо мінімального розміру статутного капіталу в розмірі 1250 мінімальних заробітних плат, виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) АТ.

Варто також звернути увагу, до червня 1999 р. існувала вимога для ТОВ стосовно утворення статутного капіталу в розмірі 625 мінімальних заробітних плат, до кінця 2009 р. – 100 мінімальних заробітних плат. З січня 2010 р. цей поріг було знижено до 1 розміру мінімальної заробітної плати, а вже в червні 2011р., переслідуючи мету спрощення процедури започаткування підприємництва, взагалі відмінено мінімальний розмір статутного капіталу.

Наявні тіньові ризики також в Законі України «Про цінні папери та фондовий ринок» відносно формування статутного капіталу торговців цінними паперами, коли для провадження дилерської та

брокерської діяльності, андеррайденгу та діяльності з управління цінними паперами необхідно сформувати мінімальний обсяг статутного капіталу шляхом сплати грошових коштів (внесків). На практиці статутний капітал торговців цінними паперами дійсно формується за рахунок грошових коштів, проте окремі компанії після сплати статутного капіталу грошима одразу ж використовують їх для купівлі «технічних» цінних паперів. При цьому, вартість «технічних» цінних паперів зазвичай не забезпечена реальними активами. Номінальна вартість таких цінних паперів може значно (у десятки або сотні разів) перевищувати їхню ринкову вартість. Крім того, вони можуть перепродаватися на ринку за значно вищими за ринкову вартість цінами.

Деякі підприємства також використовують практику створення статутного капіталу за рахунок грошових коштів, але після їх сплати одразу ж намагаються їх вивести із підприємства шляхом купівлі «технічних» цінних паперів. Таким чином, на балансі такого підприємства опиняються неліквідні активи, а саме цінні папери, балансова вартість яких є значно більшою за їх реальну ринкову вартість.

Аналогічна ситуація має місце при формуванні статутного капіталу страхових компаній. Використання «технічних» цінних паперів у таких схемах призводить до зниження надійності та рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання та інвестиційної привабливості фондового ринку України в цілому. Також небезпечним є те, що «технічні» цінні папери підприємств часто використовують для формального збільшення розміру статутного капіталу, в схемах виведення ліквідних активів, формування статутного капіталу за рахунок цінних паперів, балансова вартість яких є вищою за їх ринкову вартість, що провокує «пухирі» фінансово-інвестиційної кризи.

З урахуванням вищезазначеного можна зробити висновок, що особливої уваги з боку держави потребує питання стосовно введення обмежувальних заходів щодо використання «технічних» незабезпечених ринковою ліквідністю цінних паперів в статутному капіталі підприємств. Також доцільно встановити мінімальний розмір статутного капіталу для ТОВ, так як відсутність таких нормативних вимог створює підстави для існування тіньової економіки, де суб'єкти підприємництва, фактично не вкладаючи свій власний капітал в господарську діяльність, мають можливість максимізувати доходи шляхом підвищення цін на споживчих ринках [10].

З урахуванням вищезазначеного, на нашу думку питання утворення статутного капіталу та його мінімального розміру є дуже важливим для оцінки умов детінізації інвестиційної діяльності

суб'єктів національної економіки. Але в Україні ця проблематика не віднесена до основних.

Висновки

1) В статті проаналізовано результати наукових публікацій, що стосується суб'єктів підприємництва та їх проблем, що є чинниками тінізації. Сформовано висновок про більш ретельного дослідження проблем детінізації суб'єктів підприємництва.

2) Охарактеризовано основні критерії класифікації суб'єктів підприємництва. Також, акцентовано увагу про розбіжності кваліфікації суб'єктів підприємництва в законодавстві України.

3) Описані основні критерії кваліфікації суб'єктів підприємництва, а саме: на мікропідприємства, малі, середні, великі.

4) Проведено порівняльний аналіз кількості діючих підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства.

До перспективи напрямків дослідження в цій сфері необхідно віднести: аналіз і адаптації суб'єктів підприємництва в воєнний та поствоєнний час; розробку рекомендації щодо детінізації суб'єктів підприємництва; а також обґрунтування пропозицій здійснення низки заходів, у тому числі, надання консультації суб'єктам підприємництва щодо модернізації виробництва, залучення безповоротної фінансової підтримки та технологій для відбудови та модернізації підприємств, надання доступних кредитів, локалізація виробництва обладнання в державі, підтримка експорту продукції, інвестиції в виробництво під час повоєнного відновлення.

Література

1. Проект плану відновлення України: Матеріали робочої групи «Відновлення та розвиток економіки» // липень 2022, Національна рада з відновлення України від наслідків війни. веб-сайт. Режим доступу: <https://dsp.gov.ua/proiekt-planu-zakhodiv-z-pisliavoiennoho-vidnovlennia-ta-rozvytku-ukrainy/> (дата звернення: 08.08.2022).
2. Інтерв'ю. НВ. Шмигаль розповів, скільки день війни коштує українському бюджету. Аналітичний портал Слово і діло: веб-сайт. 4 квітня 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovodilo.ua>.
3. Ванькович Ю. М. Фактори виникнення тіньової діяльності підприємств. / Ю.М. Ванькович // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2019. № 6 (46). С. 47-52.
4. Жигір А. А. Економічна наука / А.А. Жигір // Інвестиції: практика та досвід № 20/2015. веб-сайт. Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2015/7.pdf (дата звернення: 30.09.2015).
5. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. веб-сайт. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
6. Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 року № 996-XIV. веб-сайт. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

7. Інформаційне повідомлення Мінфіну «Визначення категорії підприємства відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 12.11.2018 р. веб-сайт. Режим доступу: <https://zakon.help/article/viznachennya-kategorii-pidpriemstva-vidpovidno-do/> (дата звернення: 17.12.2018)
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. веб-сайт. Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Толуб Н. Від ІТ до приватних кладовищ. Які макроекономічні вигоди в Україні / Н.Толуб // Бізнес-кейси веб-сайт. Режим доступу : <https://thepage.ua/ua/business/mikroinvesticiyi-v-ukrayini-kudi-vkladati-groshi> (дата звернення: 29 жовтня 2021)
10. Баліцька В.В. Діагностика капіталізації економічних агентів України на базі активів і власного капіталу / Баліцька В.В., Пискун Л.М. // Науково-практичний журнал. ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД, № 24/2020, 170 с. С. 26-33.

References

1. Draft plan for the recovery of Ukraine: Materials of the working group "Recovery and development of the economy". July 2022, National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of War. Retrieved from: <https://dsp.gov.ua/proiekt-planu-zakhodiv-z-pisliavoiennoho-vidnovlennia-ta-rozvytku-ukrainy/> (date of application: 08/08/2022).
2. Interview with HB. Shmyhal told how much a day of war costs the Ukrainian budget. Analytical portal Word and Deed: website. 4 April 2022. Retrieved from : <https://www.slovoidilo.ua>.
3. Vankovich Yu. (2019) Factors of shadow activity of enterprises. *Economy: realities of time. Scientific journal*. No. 6 (46). P. 47-52.
4. Zhigir A. (2015) Economic science. *Investments: practice and experience* No. 20/2015. Retrieved from: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2015/7.pdf (date of application: 09/30/2015).

5. Economic Code of Ukraine dated January 16, 2003 No. 436-IV. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
6. Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" dated July 16, 1999 No. 996-XIV. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
7. Information notice of the Ministry of Finance "Determination of the category of the enterprise in accordance with the Law of Ukraine "On accounting and financial reporting in Ukraine" dated November 12, 2018, Retrieved from: <https://zakon.help/article/viznachennya-kategorii-pidpriemstva-vidpovidno-do/> (access date: 12/17/2018)
8. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Tolub N. (2021) From IT to private cemeteries. Which macro investments are profitable in Ukraine. *Business cases*. Retrieved from: <https://thepage.ua/ua/business/mikroinvesticiyi-v-ukrayini-kudi-vkladati-groshi> (date of application: October 29, 2021)
10. Balitska V., Pyskun L. (2020) Diagnostics of capitalization of economic agents of Ukraine based on assets and equity. *Scientific and practical journal. INVESTMENTS: PRACTICE AND EXPERIENCE*, No. 24/2020, 170 p. P. 26-33.

Рецензент: д.е.н., доцент кафедри підприємництва та бізнес-адміністрування О.О. Рудаченко, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна.

Автор: ПИСКУН Леся Миколаївна
аспірант кафедри підприємництва та бізнес-адміністрування
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова
E-mail - lesiapyskun@gmail.com
ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5616-3648>

RESEARCH OF BUSINESS SUBJECTS AS A PREREQUISITE FOR THEIR DETINIZATION

L. Pyskun

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

The article is devoted to the definition of the main directions of research of business entities, their qualifications and state of development during the war period, taking into account the prerequisites of their detinization and the detinization of the economy of Ukraine as a whole. Attention is focused on discrepancies in the qualifications of business entities in the legislation of Ukraine. The main qualification criteria of business entities are described.

It was determined that, thus, 1) micro-enterprises are enterprises with a book value of assets up to 350,000 euros, net income from the sale of products (goods, works, services) up to 700,000 euros. EUR, total cumulative income up to EUR 2 million. euros and with an average number of employees up to 10; 2) small enterprises with a book value of assets up to 4 million euros, net income from the sale of products (goods, works, services) up to 8 million euros, a total aggregate income of up to 10 million euros and with an average number of employees up to 50; 3) medium - with a book value of assets up to 20 million euros, net income from the sale of products (goods, works, services) up to 40 million euros, a total aggregate income of up to 50 million euros, an average number of employees up to 250; 4) large: book value of assets over 20 million euros, net income from sales of products (goods, works, services) over 40 million euros, total aggregate income over 50 million euros, average number of employees over 250 people.

A comparative analysis of the number of operating enterprises by types of economic activity was carried out, with a division into large, medium, small and micro enterprises.

Prospects of the research directions have been determined: analysis and adaptation of business entities in war and post-war times; development of a recommendation on the detinization of business entities; as well as the justification of proposals for the implementation of a number of measures, the involvement of non-refundable financial support and technologies for the reconstruction and modernization of enterprises, the provision of affordable loans, the localization of equipment production in the state, etc.

Keywords: shadow economy, detenization of the economy, business entities, qualifications; authorized capital, ownership.